

Resultaten Landelijke Enquête Examencommissies

Roelof van Deemter, Sharon Klinkenberg,

2021-06-29

Contents

1	Rapportage	5
1.1	Algemene bevindingen en conclusies	5
1.2	Resultaten van de enquête	6
1.3	Toetskwaliteit	7
1.4	Rolverdeling tussen examencommissie en bestuurlijke lijn	8
1.5	Constructieve dialoog	9
1.6	Fraudepreventie en -detectie	9
1.7	Aanvullende handreikingen	10
2	Resultaten per vraag	11
2.1	Zorgen	11
2.2	Extra aandacht na corona	12
2.3	Invloed besluitvorming	13
2.4	Inrichting afname	13
2.5	Betrouwbaarheid en validiteit	14
2.6	Surveillance	15
2.7	Voorwaarden online proctoring	17
2.8	Realisatie eindniveau	17
2.9	Gemiste ondersteuning	17
2.10	Fraude door veranderde toetsing	18
2.11	Omgang fraudemeldingen	19
2.12	Toename fraude	19
2.13	Fraudegevoelige toetsvormen	20

2.14	Behoeft e fraudepreventie	21
2.15	Gewijzigd beleid	21
2.16	Onregelmatigheid vs. fraude	21
3	Enquête data	23
3.1	Doel enquête	23
3.2	Doelgroep	23
3.3	Privacy	24
3.4	Resultaten onderzoek	24
3.5	Respons	24
3.6	Bekijk data	24

Chapter 1

Rapportage

De werkgroep ‘Toetsen op afstand’, die namens de VSNU, VH en SURF (Versnellingsplan) is ingesteld om de problematiek rond het toetsen op afstand in kaart te brengen en met oplossingen voor gerezen problemen te komen, heeft in de periode maart/april 2021 een enquête gehouden onder voorzitters van examencommissies in het hbo en wo. Het voornaamste doel daarbij was de belangrijkste knelpunten in kaart te brengen die examencommissies ervaren hebben en nog steeds ervaren met de Corona-gerelateerde overgang naar toetsen op afstand. Op de oproep tot deelname aan de enquête hebben 216 examencommissies gereageerd.

Dit rapport valt uiteen in drie hoofdstukken. In dit eerste hoofdstuk beschrijven we de voornaamste conclusies die getrokken kunnen worden op basis van de resultaten van de enquête. In hoofdstuk 2 geven we per enquêtevraag een samenvatting en geven we duiding aan de antwoorden op de betreffende vraag. Hoofdstuk 3 is gewijd aan de ruwe data: de door respondenten vrijgegeven antwoorden en de door hen geüploade documenten.

De uitkomsten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden door instellingen om de toekomstige kwaliteit van toetsing op peil te houden en wellicht zelfs te optimaliseren.

1.1 Algemene bevindingen en conclusies

Achterliggend waren drie wettelijke taken en bevoegdheden van de examencommissie bepalend voor de opzet van de enquête:

- Borging van de kwaliteit van tentamens en examens (art. 7.12b, eerste lid, onder a WHW)

- Borging van de kwaliteit van de organisatie en de procedures rondom tentamens en examens (art. 7.12b, eerste lid, onder e WHW)
- Optreden bij fraude rond en tijdens tentamens en examens (art. 7.12b, tweede lid WHW)

1.2 Resultaten van de enquête

Gevraagd naar de meest nijpende knelpunten die de examencommissies zien, nadat Corona een verschuiving naar toetsing op afstand teweeg had gebracht, noemen zij prominent zaken die rechtstreeks gerelateerd zijn aan de bovengenoemde wettelijke taken. De kwaliteit van de toetsing respectievelijk de kwestie van de alternatieve toetsvormen, de surveillance bij toetsing op afstand en fraude vervullen examencommissies met zorg. Als dreigt dat de toets geen adequate afspiegeling is van het kennen en kunnen van individuele kandidaten, profileren examencommissies zich getuige hun antwoorden op de enquêtevragen als actieve hoeders van de waarde van het diploma. Hierna wordt op elk van deze onderwerpen nader ingegaan. Voor een puntsgewijs overzicht van uitkomsten van de enquête zij verwezen naar bijgaand kader.

Positieve uitkomsten van de enquête:

- een proactieve opstelling van de examencommissie in het monitoren van aanpassingen in de toetsopzet (50% gaf expliciet toestemming)
- een constructieve dialoog met de bestuurlijke lijn
- een adequate invulling van de autonomie van de examencommissie
- grote inzet op handhaving van de kwaliteitscriteria ‘validiteit’ en ‘betrouwbaarheid’
- terughoudendheid met het toepassen van coulance
- zeer grote overeenstemming in de respons van commissies in hbo en wo
- een grote inzet om processen te optimaliseren.

Punten van zorg:

- frustratie over het ontbreken van eenduidige kaders
- een aanzienlijk geringere betrokkenheid van examencommissies bij aanpassingen in ‘de organisatie en de procedures rond tentamens en examens’² waaronder ook de surveillance op afstand valt
- grote scepsis omtrent de kwaliteit van online proctoring op basis van algoritmes
- grote bezorgdheid over fraude bij toetsing op afstand aangezien studenten blijken samen te werken, al dan niet via sociale media, screenshots/foto’s van opgaven maken, pogingen ondernemen tot sabotage van online proctoring, niet alleen bij klassieke tentamenvormen die voor de toetsing van kennis worden ingezet, maar ook bij take-home tentamens

- een lichte tot substantiële stijging van het aantal fraudemeldingen die bijdraagt aan de ervaren toename van de werkdruk
- frustratie over de beschikbare plagiaatscanner
- een ervaren gemis van adequate technische en onderwijskundige ondersteuning
- enige bezorgdheid over wat de latere borgingsactiviteiten van de examencommissie zullen uitwijzen op het vlak van gerealiseerde kwaliteit.

1.3 Toetskwaliteit

Met betrekking tot aanpassingen van de toetsvorm en leerdoelen is de betrokkenheid van de examencommissies groot geweest. Grofweg de helft van de commissies geeft aan expliciete toestemming te hebben gekoppeld aan voorstellen voor aanpassingen van de toetsvorm en/of leerdoelen. De andere helft geeft aan dat er sprake is geweest van een afstemmingsproces.

Ten aanzien van aanpassingen in de afnamecondities, het tweede aspect van kwaliteitsborging dat hierboven genoemd werd, is de inbreng van de examencommissies aanzienlijk geringer geweest. In het overgrote deel van de gevallen zijn examencommissies hierover “slechts” geïnformeerd. Principieel zou ook ten aanzien van dit tweede aspect van toetskwaliteit, namelijk de afnamecondities, een verdergaande bemoeienis van de examencommissie goed te verdedigen zijn geweest. Examencommissies kregen vaak pas te maken met de wijze van surveilleren, als er eens een keer echt iets verkeerd ging. Onder normale omstandigheden konden op een toetslocatie van de instelling bepaalde onregelmatigheden nog tijdens de toetsafname rechtgetrokken worden, zodat problemen voorkomen werden. Mogelijk heeft dat ertoe geleid dat examencommissies de kwaliteit van de organisatie van tentamens (waaronder ook surveillance valt) soms als minder prominent bestanddeel van de borging van de kwaliteit van toetsing hebben beschouwd. Toetsing op afstand met registratie van surveillance-gegevens vraagt nu echter om een veel actievere opstelling van examencommissies. De wijze waarop de surveillance tijdens een toetsafname is ingericht, kan potentieel invloed hebben op de meting. Daarom dient een examencommissie in het kader van haar borgingsinspanningen ook aandacht te besteden aan de surveillance. Zij dient over adequate informatie te beschikken over de opzet hiervan en over het feitelijke verloop van de toetsafname en dient te onderzoeken of, en zo ja, in welke mate de inherente beperkingen van de surveillance een bedreiging vormen voor de kwaliteit van de meting. Enkele examencommissies vrezen overigens dat hun doorlichting van toetsing die onder invloed van Corona is aangepast, nog voor verrassingen zou kunnen zorgen. In veel antwoorden klinkt scepsis door ten opzichte van online proctoring, onder meer vanwege de privacy-gevoeligheid ervan, de stress die studenten erdoor zeggen te ervaren, de bewerkelijkheid van de detectie, de bewijsproblematiek en de technische onvolmaaktheden. Veel examencommissies hebben fraudepreventie hoog op de agenda staan en zouden graag zien dat de detectie in de nabije

toekomst effectiever wordt en dat de huidige onvolkomenheden rond online proctoring snel overwonnen worden.

1.4 Rolverdeling tussen examencommissie en bestuurlijke lijn

Naar het oordeel van de bevroagde examencommissies is bij sommige instellingen het toetsen op afstand nog onvoldoende verankerd in het toetsbeleid en ontbreken nog heldere protocollen die bijvoorbeeld specificeren hoe moet worden omgegaan met de complicaties die zich bij afname van toetsen op afstand kunnen voordoen. Examencommissies ervaren een kennisachterstand ten aanzien van toetsing op afstand in het algemeen en online proctoring in het bijzonder en misten vaak adequate ondersteuning op technisch, juridisch en onderwijskundig vlak. Deze achterstanden zijn weliswaar gedeeltelijk ingelopen, maar een deel van de examencommissies ervaart dit gemis nog steeds.

Examencommissies hebben rol gepakt.

Om in beleidsmatig opzicht tot een betere inrichting van toetsing op afstand te komen, is het belangrijk om zich rekenschap te geven van de onderlinge functionele verhoudingen binnen de instellingen voor hoger onderwijs. Doordat de taken en verantwoordelijkheden van examencommissies zijn verankerd in de WHW, heeft de examencommissie een verregaand autonome positie tegenover management en bestuur. De examencommissie is functioneel niet ondergeschikt aan het instellingsbestuur, maar geeft haar eigen beleidsruimte vorm binnen de wettelijke kaders en binnen het kader van de Onderwijs- en Examenregeling (OER).

Sinds de invoering van de Wet versterking besturing in 2016 is de toezichthoudende en bestuurlijke rol van de examencommissie versterkt. Uit de enquête komen examencommissies naar voren als zelfbewuste en proactieve gremia. Deze ontwikkeling zien we terug in de enquête. Examencommissies hebben in het voorjaar van 2020 vaak snel hun rol gepakt. Het is een periode geweest van frequent overleg met management en bestuur en examencommissies hebben een actieve rol gespeeld in het monitoren van de aanpassingen die teweeg gebracht werden door de toetsing op afstand. Dit sluit aan bij het langzamerhand gegroeide besef dat het systeem van checks and balances van partijen vraagt om in een constructieve dialoog af te tasten hoe binnen de instelling de verantwoordelijkheid voor het ‘zorgen’ en ‘borgen’ op een passende manier belegd kunnen worden. Gegeven de verschillende verantwoordelijkheden kan die dialoog tussen partijen soms schuren. Besluiten van examencommissies werden tijdens de Corona-crisis soms ingehaald door besluiten van CvB’s.

WHW operationaliseert ‘toetskwaliteit’ niet.

Ook de dialoog tussen een examiner en de examencommissie kan soms schuren. De eerste heeft de exclusieve bevoegdheid om na toetsing het cijfer vast te stellen, maar de regels die daarvoor gelden, kunnen vooraf door de examencommissie bepaald zijn. Gezien de borgingstaak van de examencommissie zal zij mogelijk ook behoefte hebben aan extra informatie over de wijze waarop de toetsing op afstand is verlopen. Het is dan op grond van art. 12c, tweede lid (WHW) aan de examiner om de examencommissie deze inlichtingen over de toetsing te verstrekken.

1.5 Constructieve dialoog

De praktijk van de laatste jaren heeft steeds duidelijker gemaakt dat de spelers in het krachtenveld van een instelling op elkaar aangewezen zijn. De respons in de enquête laat zien dat het in de Corona-periode “alle hens aan dek” was en dat iedereen naar beste kunnen en met frequent overleg geprobeerd heeft om het primaire proces zo soepel mogelijk te laten verlopen. Gesteld kan worden dat borgen in principe “aan de achterzijde” plaatsvindt in de vorm van monitoring en controle, maar dat een proactieve opstelling van een examencommissie zich ook kan en zelfs moet manifesteren “aan de voorzijde”, bijvoorbeeld door de aanwijzing van examinatoren en door het uitvaardigen van richtlijnen voor de beoordeling van tentamens en examens. De praktijk in de periode maart 2020 tot heden heeft laten zien dat examencommissies de urgentie van een eigen nog actievere opstelling snel hebben onderkend en getuige de enquête ook daarnaar gehandeld hebben. De enquête wijst uit dat er over toetsing op afstand sprake is geweest van veelvuldige afstemming tussen examencommissies enerzijds en bestuur en management anderzijds. Omdat de WHW geen operationalisering bevat van het begrip ‘toetskwaliteit’, is dit bij uitstek een punt waarover examencommissies met het instellingsbestuur van gedachten kunnen wisselen. In het verlengde daarvan is het vanzelfsprekend wenselijk dat ook de visie op toetsing van examinatoren, opleidingscommissies en curriculumcommissies met elkaar congrueren, dit om principiële discussies achteraf te voorkomen. [streamer 3] Examencommissies voelen zich machteloos tegenover het gebruik van sociale media tijdens de afname van een toets op afstand.

1.6 Fraudepreventie en -detectie

Examencommissies uiten zich in de enquête zeer bezorgd over vormen van fraude waartegen nauwelijks een kruid gewassen lijkt. Examencommissies voelen zich machteloos tegenover het gebruik van sociale media tijdens de afname van een toets op afstand. Er tekent zich ook kwantitatief gezien een toename af van

het aantal door examinatoren gedane meldingen van vermeende fraude. Veel examencommissies hebben fraudepreventie hoog op de agenda staan en zouden graag zien dat er in de toekomst een verantwoorde afweging gemaakt zal worden of online proctoring ingezet kan worden. Vanuit hun wettelijke verantwoordelijkheid om in voorkomende gevallen te onderzoeken of feitelijk sprake is van fraude, proberen examencommissies zich op een gewetensvolle manier te kwijten van hun taak. Uit de enquête blijkt dat een substantieel deel van de commissies in de praktijk echter niet het nuttige onderscheid hanteert tussen onregelmatigheid en fraude. Als zich aftekent dat het lastig, zo niet onmogelijk zal blijken te zijn om het bewijs van fraude rond te krijgen, kan afdoening ook in een vroeg stadium over een andere boeg gegooid worden, waardoor de kwestie uit de sanctiesfeer geraakt, nutteloze escalatie voorkomen wordt en snelle duidelijkheid geboden kan worden. Indien een ernstige onregelmatigheid geconstateerd wordt, kan dan altijd gekoerst worden op ongeldigverklaring van de betreffende toetsafname waarna in beginsel een herkansingsmogelijkheid benut kan worden.

1.7 Aanvullende handreikingen

Gezien de door de examencommissies geconstateerde knelpunten heeft de werkgroep ‘Toetsen op Afstand’ de ontwikkeling van enkele handreikingen geïnitieerd. Deze behandelen de volgende onderwerpen:

- Borging van de toetskwaliteit bij toetsing op afstand
- Fraude en onregelmatigheid
- Fraudepreventie bij take-home-tentamens (onder voorbehoud).

De handreikingen zullen beschikbaar gemaakt worden op de website van de werkgroep.

Chapter 2

Resultaten per vraag

In dit hoofdstuk gaan wij in op de afzonderlijke enquêtevragen. Na elke enquêtevraag volgt een samenvatting van de gegeven antwoorden en geven we duiding aan de respons.

2.1 Zorgen

Wat zijn tot nog toe de grootste zorgen en vraagstukken van uw examencommissie in de Corona-periode geweest? Kunt u daarbij aangeven welke daarvan nog steeds spelen?

Verreweg de meeste respondenten noemen tussen de drie en vijf kwesties die hun zorgen baren. Absolute koploper is de fraude. Daarna komen de toetskwaliteit resp. de kwestie van de alternatieve toetsvormen en de kwaliteit van de online proctoring. Deze top 4 is nauw verbonden met de wettelijke taak van de examencommissie. Ook is er zorg over de werkdruk, niet alleen over die bij de examencommissies zelf, maar ook onder docenten/examinatoren en ondersteuning.

De onderstaande tabel geeft een overzicht:

Zorgpunten	Aantal
Fraude	70
Toetskwaliteit	42
Werkdruk bij examencommissie, docenten en ondersteuning	29
Kwaliteit online proctoring en technische problemen	27
Alternatieve toetsvorm	15
Onmogelijkheid van praktijkonderwijs en bijbehorende toetsing	14
Technische problemen bij toetsen op afstand	9

Zorgpunten	Aantal
Privacy-aspecten surveillance	9
Privacy-aspecten bij online proctoring	9
Geestesgesteldheid studenten	8
Check op identiteit	4

Vrijwel alle kwesties blijven een punt van zorg, met enkele uitzonderingen:

- Inmiddels vinden toetsing weer doorgang, nadat zij aanvankelijk uitgesteld waren.
- Een deel van de problemen met het vinden van een passende alternatieve toetsvorm waarmee de beoogde leeruitkomsten op een valide wijze getoetst kunnen worden, lijkt opgelost te zijn.

2.2 Extra aandacht na corona

Welke aspecten van toetsing op afstand behoeven na de Corona-periode nog extra aandacht van uw examencommissie en wat is de reden hiervoor?

De antwoorden op deze vraag vertonen een aanzienlijke diversiteit. Een relatief groot aantal examencommissies (...) geeft aan dat zij hun werk willen kunnen doen binnen een infrastructuur waarin voldaan is aan belangrijke randvoorwaarden. Bij sommige instellingen is het toetsen op afstand nog onvoldoende verankerd in het toetsbeleid en ontbreken nog heldere protocollen die bijvoorbeeld specificeren hoe moet worden omgegaan met de complicaties die zich bij afname van toetsen op afstand kunnen voordoen. Enkele commissies uiten hun zorg erover dat zij in het kader van de borging nog voor verrassingen kunnen komen te staan, als zij er in het kader van de borging aan toe zijn de onder invloed van Corona aangepaste toetsing door te lichten. Veel examencommissies hebben fraudepreventie hoog op de agenda staan en zouden graag zien dat er in de toekomst een verantwoorde afweging gemaakt zal worden of online proctoring ingezet kan worden. Sceptis over online proctoring klinkt in veel antwoorden door, onder meer vanwege de privacy-gevoeligheid ervan, de stress die studenten erdoor zeggen te ervaren, de bewerkelijkheid van de detectie, de bewijsproblematiek en de technische onvolmaaktheden. Voorlopig lijken examencommissies meer te zien in aanpassing van de toetsvorm, indien op afstand wordt getoetst of in inzetten op toetsing op locatie. Examencommissies uiten soms ook zorg omtrent zaken waarvoor zij geen directe verantwoordelijkheid hebben, zoals ten aanzien van inzage in gemaakte toetsen die nauwelijks te organiseren is zonder het risico te lopen dat de toets op straat komt te liggen. Ook zien zij achterstanden die studenten buiten hun schuld hebben opgelopen en die met een ongewijzigd herkansingsbeleid niet goed in te lopen zijn.

2.3 Invloed besluitvorming

Op welke wijze heeft uw examencommissie bemoeienis gehad met besluitvorming over aanpassingen in de toetsing (bijvoorbeeld leerdoelen, af- of uitstel van toetsing, alternatieve toetsvorm, gewijzigde afnamecondities, aanwijzingen voor examinatoren)?

De vraag is gesteld om te achterhalen of examencommissies een actieve rol hebben gespeeld in het implementeren van aanpassingen. Slecht 5 examencommissies geven aan, geen of nauwelijks enige bemoeienis te hebben gehad met aanpassingen. Vooral met betrekking tot aanpassingen van de toetsvorm en (in voorkomende gevallen) de leerdoelen is de betrokkenheid van de examencommissies groot geweest: grofweg de helft van de commissies geeft aan dat het hierbij zelfs om expliciete toestemming ging. De andere helft geeft aan dat er sprake is geweest van een afstemmingsproces. In een enkel geval kreeg dit zelfs de vorm van een formeel mandaat vanuit de medezeggenschap en de opleidingscommissie, hetgeen formeel buitengewoon correct is, aangezien de toetsvorm in de OER vastgelegd is.

Dit is een opmerkelijke uitkomst, omdat een ontwerp voor een toets onder normale omstandigheden niet langs de examencommissie hoeft, ook al is het altijd mogelijk dat een examencommissie in incidentele gevallen geconsulteerd wordt.

Ten aanzien van aanpassingen in de afnamecondities is de inbreng van de examencommissies aanzienlijk geringer geweest (zie ook vraag 4). In het overgrote deel van de gevallen zijn examencommissies hierover “slechts” geïnformeerd. Principieel zou ook ten aanzien van de afnamecondities een verdergaande bemoeienis van de examencommissie goed te verdedigen zijn geweest, aangezien de examencommissie ex art. 7.12b, eerste lid, onder e WHW verantwoordelijkheid draagt ten aanzien van de borging van de kwaliteit van “de organisatie en de procedures rondom tentamens en examens”.

De gevolgde werkwijze heeft als groot voordeel dat examencommissies zodoende niet voor grote verrassingen komen te staan, als zij na afronding van de toetsing in het kader van de borging terugblikken op de toetsing. Verder kan deze werkwijze ertoe bijdragen dat examinatoren en opleidingen zich effectief ondersteund hebben gevoeld door de examencommissie, waardoor de processen mogelijk soepeler verlopen zijn dan als zij het zonder bemoeienis van deze critical friend hadden moeten stellen.

2.4 Inrichting afname

Hoe zorgt uw examencommissie ervoor dat zij in het kader van de borging van de toetskwaliteit op termijn kan beschikken over een beschrijving van de feitelijke inrichting van de toetsing en de feitelijke gang van zaken rond de afname?

De derde van de respondenten heeft deze vraag niet beantwoord. Ook geven enkele respondenten aan niet goed te begrijpen wat er met de vraag wordt bedoeld. De bedoeling achter de vraag is te achterhalen of examencommissies zich er – niettegenstaande hun bemoeienis “aan de voorkant” met aanpassingen gericht op toetsing op afstand – rekenschap van geven dat zij pas bij de borging van de toetskwaliteit “achteraf” zicht krijgen op hoe de toetsing feitelijk uitgespeeld heeft. Mocht dan pas blijken dat bijvoorbeeld een leerdoel onvoldoende tot zijn recht is gekomen in de aangepaste toetsing, kan er in veel gevallen niet meer bijgestuurd worden. Met andere woorden: hoe stringenter examencommissies gemonitord hebben hoe de aanpassingen er precies uitzien, des te kleiner is de kans dat zij achteraf voor een onaangenaam fait accompli gesteld worden. 40 examencommissies geven aan dat een en ander voorafgaand aan de afname vastgelegd is in documenten. 10% heeft haar hoop gevestigd op verslagen van het feitelijke verloop van de toetsing en 10% vertrouwt erop dat dit door middel van gesprekken en e-mail vooraf afdoende inzichtelijk is. 14 respondenten kiezen ervoor hierop in het kader van de borging achteraf zicht op te krijgen. Ca. 20% volgt het verloop van de toetsing op de voet.

Mogelijk spelen op de achtergrond verschillende opvattingen mee over wat de borging van de toetskwaliteit zou moeten inhouden. Tenslotte wordt het veelal aan de autonome examencommissies zelf overgelaten hoe zij aan deze borging vormgeven. Zo kunnen er verschillen zijn in de mate waarin aspecten van de feitelijke toetsafname meegenomen worden in de borging. Afnameverslagen en bijstellingen van de cesuur op basis van toets- en itemanalyses maken nu eenmaal niet overal deel uit van het dossier dat examencommissies in hun borging doorlichten.

2.5 Betrouwbaarheid en validiteit

In hoeverre wegen de kwaliteitsaspecten ‘validiteit’ en ‘betrouwbaarheid’ van toetsing voor uw examencommissie tijdens Corona even zwaar als daarvóór?

De vraag is ingegeven door signalen dat de disruptie die door Corona in het hoger onderwijs de kwaliteit van toetsing onder druk zet. Beoordelen blijft nu eenmaal mensenwerk en het is daarom maar al te goed voorstelbaar en tot op zekere hoogte ook verdedigbaar dat voor gerezen problemen met een zekere coultance gereageerd wordt. Waar echter centrale kwaliteitseisen in het geding zijn die dienen te borgen dat de waarde van diploma’s niet gecompromitteerd wordt, is met de toepassing van coultance grote voorzichtigheid geboden.

Gelukkig acht het overgrote deel (ca. 80%) van de examencommissies zich onverkort gebonden aan de kwaliteitscriteria ‘validiteit’ en ‘betrouwbaarheid’. Als ca. 10% deze criteria zelfs zwaarder laat wegen dan voorheen, moet dit vermoedelijk geduid worden als een teken dat deze examencommissies zich realiseren dat er door aanpassingen in de toetsopzet en door de toetsen in de

thuissituatie van de student af te nemen, een afbreukrisico bestaat t.a.v. de kwaliteit.

De ca. 10% die de kwaliteitscriteria minder zwaar laat wegen, zegt dit te doen om pragmatische redenen.

2.6 Surveillance

Op welke wijze heeft uw examencommissie zicht kunnen houden op de introductie van nieuwe vormen van surveillance tijdens toetsen op afstand? Hoe kijkt de examencommissie tegen deze vormen van surveillance aan?

Onderwijsinstellingen werden in het voorjaar van 2020 ook met het probleem geconfronteerd hoe zij het toezicht tijdens de afname van toetsen op afstand moesten vormgeven. Een centrale pijler onder ons stelsel van hoger onderwijs is het beginsel dat elke student individueel de eindkwalificaties van zijn/haar opleiding gerealiseerd dient te hebben. Onder die voorwaarde kan aan het einde van de opleiding het diploma uitgereikt worden. In de verschillende fasen van de opleiding wordt door middel van toetsen in kaart gebracht of studenten individueel de beoogde leeruitkomsten van studieonderdelen behaald hebben. Doordat successievelijk gewerkt wordt aan leeruitkomsten van toenemende moeilijkheidsgraad en/of complexiteit komt langzamerhand de realisering van de eindkwalificaties in zicht. Tegen deze achtergrond rust op instellingen de verplichting zich ervoor in te zetten dat de integriteit van de toetsing boven twijfel verheven is.

Examencommissie hebben in meerderheid gestreefd naar grote bemoeienis met de invoering van nieuwe vormen van surveillance, namelijk surveillance op afstand. De vorm van bemoeienis die hiervoor het vaakst gevonden werd, is die van onderlinge afstemming. Van de ca. 50 respondenten die inhoudelijk antwoord heeft gegeven op de vraag hebben er slechts zeven van de bevraagde examencommissies een toestemmingsprocedure ingevoerd.

Ook bij toetsing op een toetslocatie van de instelling bestaat het risico dat de afname van de toets gecompromitteerd raakt door een vorm van fraude. Met de overgang naar toetsing op afstand waarbij studenten hun toets in de thuissituatie maken, zagen instellingen gebeuren dat zij door het wegvallen van fysieke surveillance de controle over de afname konden verliezen. Om deze dreiging het hoofd te bieden, zijn soms snel besluiten genomen over een alternatieve vorm van toezicht via de computer. Het gaat dan om identiteitscontrole en om real-time zicht houden op de studenten, bijv. door middel van online conference tools als Teams en Zoom, waarbij een surveillant een kleine groep studenten in de gaten houdt en in directe interactie met een student kan verzoeken om een desk scan. Daarnaast hebben opleidingen het initiatief genomen om steekproefsgewijs studenten na te bellen en zo vooral op preventie in te zetten. Ook zijn

instellingen soms een flinke stap verder gegaan om het gedrag van studenten tijdens een toets in de thuissituatie te monitoren. Door middel van de inzet van software als Proctorio of ProctorExam worden bepaalde gedragingen van studenten als verdacht aangemerkt, waarna door een menselijke waarnemer aan de hand van de beelden gecheckt wordt of er inderdaad sprake is van een onregelmatigheid of zelfs van fraude. De inzet van deze laatste soort software heeft voor veel discussie gezorgd, ook in de media. De onderhavige enquêtevraag wordt vermoedelijk om die reden door veel respondenten opgevat als een vraag naar online proctoring. De antwoorden vertonen daardoor een zekere eenzijdigheid.

Veelal kregen examencommissies in het verleden pas te maken met de wijze van surveilleren, als er iets verkeerd leek te gaan. Vermoedelijk heeft dat ertoe geleid dat examencommissies de kwaliteit van de organisatie van tentamens (waaronder ook surveillance valt) soms als minder prominent bestanddeel van de borging van de kwaliteit van toetsing zijn gaan beschouwen³. De wijze waarop de surveillance tijdens een toetsafname is ingericht, kan potentieel interfereren met de meting en haar betrouwbaarheid ondermijnen. Bijgevolg dient de examencommissie in het kader van haar borgingsinspanningen aandacht te besteden aan de surveillance. Zij dient daarom over adequate informatie te beschikken over de opzet van de surveillance en dient te onderzoeken of, en zo ja, in welke mate de surveillance een bedreiging vormt voor de betrouwbaarheid van de meting.

Uit de antwoorden op de onderhavige enquêtevraag blijkt dat examencommissies in ieder geval aanzienlijk minder bemoeienis hebben gehad met de besluitvorming over alternatieve surveillance gehad dan met de besluitvorming over alternatieve toetsvormen of leerdoelen. Slechts in enkele gevallen heeft de examencommissie toestemming gegeven voor de toepassing van een alternatieve vorm van surveillance. Covid-19 heeft in dat opzicht dan ook zeker als wake-up call gefunctioneerd.

Vrijwel geen van de respondenten is onverdeeld positief over online proctoring bij toetsing in de thuissituatie van studenten. De meesten zien het als “noodzakelijk kwaad”. Ook worden regelmatig onvolkomenheden die men in het werken met online proctoring tegenkomt, uitgelicht. Als nadelen ervaart men de AVG-gerelateerde bezwaren, de stress die studenten ervaren, de bewijsproblemen en niet in de laatste plaats de bewerkelijkheid van het beoordelen van de signaleringen.

Sommigen spreken een duidelijke voorkeur uit voor real-time surveillance met Teams of Zoom, omdat dan nog met een geringe inspanning bijgestuurd kan worden als zich een onregelmatigheid aftekent. Zo wordt in de kiem gesmoord wat had kunnen uitgroeien tot fraude.

2.7 Voorwaarden online proctoring

Wat beschouwt uw examencommissie als de belangrijkste voorwaarden voor de (eventuele) inzet van online proctoring?

Ook bij deze vraag speelt dat de respondenten real-time surveillance met ZOOM of Teams niet als vorm van online proctoring beschouwen. De scepsis van examencommissies over toekomstige, al dan niet brede inzet van online proctoring met programma's als Proctorio en ProctorExam is ook in de beantwoording van de onderhavige vraag bespeurbaar. De antwoorden waaieren breed uit, waarbij voor de meeste respondenten de volgende punten het vaakst genoemd werden als voorwaarden voor de inzet van online proctoring:

- privacy-kwesties
- de effectiviteit van fraudepreventie
- de bewerkelijkheid van en de problemen met de fraudedetectie
- goed uitgewerkte protocollen
- de kosteneffectiviteit
- aandacht voor het studentperspectief.

2.8 Realisatie eindniveau

Is uw examencommissie van plan om in het kader van de kwaliteitsborging van het examen extra aandacht te besteden aan de feitelijke realisatie van het eindniveau van de opleiding door studenten? Zo ja, waarom?

Van de ruim 100 respondenten die deze vraag hebben beantwoord geeft ruim de helft aan dat dit zodanig geïntegreerd is in hun reguliere werkwijze dat de bijzondere omstandigheden rond Covid-19 hieraan niets veranderen. Een krappe helft is wel van plan om hierin een extra inspanning te verrichten. De vormen die het meest gekozen zijn steekproeven, al dan niet als onderdeel van de reguliere borgingsactiviteiten. Een enkele commissie is voornemens om toetsanalyses te gaan bekijken en de recente resultaten met die van eerdere cohorten te vergelijken. Het beeld dat uit de antwoorden oprijst, is dat van examencommissies die zich zeer bewust zijn van de risico's die met het toetsen op afstand gepaard gaan.

2.9 Gemiste ondersteuning

Heeft uw examencommissie met betrekking tot toetsen op afstand tijdens de Corona-pandemie informatie, kennis of ondersteuning gemist waardoor de uitvoering van haar diverse wettelijke taken bemoeilijkt

werd? Waarom gaat het u daarbij? Zo ja, wordt dit gemis momenteel nog steeds gevoeld?

De vraag is door 72 van de 2018 respondenten beantwoord. Van hen heeft iets minder dan de helft het een en ander gemist. Het gemis dat het meest frequent genoemd werd, is de ondersteuning voor de examencommissie (compensatie voor de sterk gestegen werkdruk, ondersteuning op technisch, onderwijskundig en juridisch terrein). Met name op onderwijskundig vlak wordt het gemis ook nu nog gevoeld. De werkdruk is er inmiddels nog niet minder op geworden. Voorts wordt door een aantal examencommissies genoemd dat zij te weinig eenduidige kaders ontvingen van het instellingsbestuur. Hier ziet men echter wel verbetering optreden.

Een kennisachterstand ervoeren examencommissies met name op het gebied van de online proctoring. Van de 15 examencommissies die dit noemen, ervaren er 12 dit gemis nog steeds.

2.10 Fraude door veranderde toetsing

Is uw examencommissie bepaalde vormen van fraude of pogingen daartoe tegengekomen die deels of volledig voortvloeien uit de veranderde wijze van toeting en/of toetsafname wegens Corona? Zo ja, kunt u voorbeelden noemen?

De vraag is gericht op gevallen die na onderzoek van de examencommissie naar haar mening aangemerkt konden worden als fraude. Vermoedelijk zijn er daarnaast nog andere gevallen waarin het moeilijk bleek te zijn om de fraude te bewijzen. Van de ongeveer 120 commissies die deze vraag beantwoord hebben, geeft ongeveer een kwart aan, geen echt Corona-gerelateerde gevallen van fraude te zijn tegengekomen. Driekwart daarentegen zegt deze vormen wel te zijn tegengekomen. De meest frequent waargenomen vorm is het ongeoorloofd samenwerken, ofwel met gebruikmaking van e-mail of sociale media (bijv. WhatsApp-groep) dan wel door te werken in eenzelfde (Google-) document of anderszins documenten uit te wisselen dan wel samen te werken vanaf een en dezelfde fysieke locatie (hetzelfde studentenhuys). Het beeld dat de samenwerking beperkt blijft tot toetsen waarin kennisreproductie een prominente rol speelt, behoeft dus bijstelling. Het voorbeeld van het take-home tentamen toont aan dat gemakkelijk overleg kan worden gevoerd, waarna de studenten hun antwoorden van een persoonlijke touch kunnen voorzien, al dan niet met behulp van parafrase-software. Een goede tweede plaats wordt ingenomen (ca. 10%) door het raadplegen van niet toegestane bronnen. Vormen van ongeoorloofde samenwerking via sociale media worden frequenter gezien in het wo dan in het hbo. Incidenteel wordt melding gemaakt van het fotograferen dan wel het maken van een screenshot van opgaven, een probleem dat ook bij de inzage in afgelegde tentamens speelt. Ook wordt het sjoemelen met tijden (door herhaaldelijk aanmelden of later beginnen,

zogenaamd wegens technische storingen te laat inleveren) en het saboteren van de ID-check genoemd. Met enige regelmaat uiten respondenten hun zorg over de achterstand die instellingen hebben op computervaardige studenten die zich voordelen weten te verschaffen met allerlei applicaties, in-ear koptelefoons en door het gebruik van software waarmee de online proctoring wordt ondermijnd.

2.11 Omgang fraudemeldingen

Hoe is op dergelijke fraudemeldingen gereageerd (zoals bijvoorbeeld met aanscherping van de preventie, ongeldigverklaring, sanctie, aanpassing fraudebeleid)?

Deze vraag is door 69 respondenten beantwoord. De maatregelen die vaak in combinatie het meest frequent zijn ingezet, zijn de ongeldigverklaring van de toets van de betreffende student en het opleggen van sancties. Daarvoor hebben examencommissies hun sanctietabel soms aangepast. Niet alleen bij vermeende fraude, maar ook bij geconstateerde onregelmatigheden werd de student gehoord en werden in het geval van bepaalde onregelmatigheden die zich wegens bewijsproblemen niet als fraude lieten kwalificeren, waarschuwingen afgegeven. Slechts een enkele respondent geeft aan dat er in voorkomende gevallen wel *coulance* betracht is. Verder noemt een aantal respondenten dat hun examencommissie zich sterk gemaakt heeft voor betere communicatie met studenten en betere aansturing van docenten en ook overigens sterker op preventie heeft ingezet.

2.12 Toename fraude

Is er onder invloed van Corona-maatregelen bij u sprake van een toename van het aantal meldingen van vermeende fraude?

De vraag is gericht op het achterhalen van de mate waarin mogelijk sprake is van een toename van het aantal fraudemeldingen. Bewust is gekozen voor een focus op meldingen van examinatoren die naar hun mening nader onderzoek door de examencommissie wettigden. Iets minder dan de helft van de 218 respondenten heeft de vraag beantwoord. 20% geeft aan geen toename te hebben kunnen vaststellen. Waar wel een toename werd gezien, ging het om de volgende aantallen:

0-10%	10-25%	25-50%	Meer dan 50%
31	15	6	15

Bij deze vraag tekent zich een verschil af tussen hbo en wo. Lichte tot matige

stijgingen worden in het hbo relatief iets vaker gezien, terwijl stijgingen van meer dan 50% uitsluitend in het wo gezien worden. Er zijn geen aanwijzingen dat de bereidheid van docenten om potentiële fraudegevallen te melden, tijdens de Corona-periode groter was dan voordien. Slechts af en toe signaleren respondenten dat de waakzaamheid onder docenten t.a.v. mogelijke fraude voor hun gevoel is toegenomen. Bij het percentage van 20% dat geen stijging van het aantal meldingen heeft vastgesteld, kan het voor een deel gaan om kleinschaliger masteropleidingen waarvan de wijze van toetsen tijdens de Corona-periode niet anders is dan voordien. De antwoorden van het merendeel van de respondenten maken een verband met de toegenomen werkdruk van examencommissies aannemelijk.

2.13 Fraudegevoelige toetsvormen

Welke toetsvormen zijn volgens uw examencommissie bij uitstek fraudegevoelig bij toetsing op afstand?

Drie toetsvormen springen eruit als vormen die het wel heel verleidelijk maken om zich als student op ongeoorloofde wijze een voordeel te verschaffen. Het hoogst scoren de gesloten vragen (93 van de in totaal 113 antwoordende respondenten). Daarna komen de open vragen en de take-home tentamens (elk genoemd door ca. 44 respondenten).

Ten aanzien van take-home tentamens moet het volgende bedacht worden. Doordat docenten in hoog tempo met een alternatieve toetsvorm moesten komen, toen duidelijk werd dat het fysiek op een toetslocatie afnemen van een toets niet meer tot de mogelijkheden behoorde, was het take-home tentamen een interessante optie, al vergde die dat de opzet van de vragen ingrijpend moest veranderen, om niet uit te komen bij een veel te eenvoudig tentamen waarvan nog maar de vraag zou zijn of het de beoogde leeruitkomsten van het betreffende vak wel voldoende afdekte. Als niettemin voor het alternatief van het take-home tentamen werd gekozen, had dit ook voor studenten ingrijpende consequenties die wellicht niet altijd gezien lijken te worden. Een take-home tentamen lijkt vanuit het student-perspectief wellicht een aantrekkelijk alternatief, omdat men hiermee associeert dat men alle mogelijke bronnen mag gebruiken, zonder zich veel gelegen te laten liggen aan de conventies van integer brongebruik. In de perceptie van studenten valt deze toetsvorm in de categorie ‘tentamen’, een categorie die veel meer vrijheid in de omgang met bronnen lijkt bieden dan bijvoorbeeld een werkstuk, dat als toetsvorm veel minder raakvlakken met een klassiek tentamen heeft. Bij een werkstuk zullen studenten zich daarom vermoedelijk bewuster zijn van de regels van academische integriteit. Als studenten bij take-home tentamens niet uitdrukkelijk gewezen zijn op de regels rond het respecteren van de intellectuele eigendom, kan dit leiden tot het zonder bronvermelding en zonder het gebruik van aanhalingstekens veelvuldig kopiëren van tekst van anderen. Dan is het een kleine stap als de categorie van de “anderen”

opgerekt wordt naar medestudenten die bezig zijn met hetzelfde tentamen.

2.14 Behoeft fraudepreventie

Waarom heeft uw examencommissie behoefte, als het gaat om fraudepreventie en -detectie bij toetsen op afstand?

De meeste respondenten noemen een waterdichte surveillance als middel om fraude te detecteren als belangrijkste wens. Daarna komt een betere informatievoorziening (eenduidige regelgeving, informatie over digitale mogelijkheden voor online surveillance, uniform sanctiebeleid, uitwisseling van good practices). Voorts worden genoemd: een robuuste, goed in de leeromgeving en/of toetsapplicatie geïntegreerde plagiaatscanner, een oplossing voor het met sociale media uitwisselen van informatie tussen studenten tijdens een toets. Ca. 10% mist niets.

2.15 Gewijzigd beleid

Heeft uw examencommissie als gevolg van de Corona-maatregelen haar eigen beleid ten aanzien van fraude (incl. plagiaat) gewijzigd? Zo ja, in welk opzicht?

Deze vraag is door ruim 100 respondenten beantwoord. 80% geeft aan haar beleid niet te hebben gewijzigd. Waar dat wel gebeurde ging het om een combinatie van de volgende acties:

- differentiatie tussen ‘onregelmatigheid’ en ‘fraude’
- aanpassing sanctietabel aan toetsen op afstand
- versterkte inzet plagiaatscanner, ook bij kleine schrijfp opdrachten
- coulantie wegens onduidelijkheden voor studenten.

2.16 Onregelmatigheid vs. fraude

Hanteert uw examencommissie het onderscheid tussen ‘onregelmatigheid’ en ‘fraude’? Zo ja, wat zijn de gevolgen hiervan in de afhandeling van zaken?

Een kwart van de 113 respondenten die deze vraag hebben beantwoord, hanteert in de praktijk niet het onderscheid tussen ‘onregelmatigheid’ en ‘fraude’. Uit de antwoorden van deze groep komt incidenteel naar voren dat men dit onderscheid als een “semantische discussie” beschouwt, d.w.z. zonder nuttige implicaties voor de praktijk. Drie kwart maakt het onderscheid wel en voor de meerderheid van deze groep heeft dit kennelijk meteen implicaties voor het al dan niet

opleggen van een sanctie: bij bewezen fraude wel, bij onregelmatigheden niet. In dat laatste geval is er dan als maatregel altijd de ongeldigverklaring.

De antwoorden van een relatief grote groep respondenten geven te denken over de mate waarin juridische kennis over het bovengenoemde onderscheid met examinatoren en examencommissies gedeeld is. Onder de categorie ‘onregelmatigheid’ vallen uiteenlopende omstandigheden die eraan in de weg staan, de prestatie van een student te kunnen beschouwen als diens individuele, met gebruik van slechts geoorloofde hulpmiddelen en binnen de gestelde afnameregels tot stand gekomen prestatie. Of in de woorden van het CBHO: “In algemene zin moet fraude dan ook worden onderscheiden van handelen van een student waaruit blijkt dat hij tekortschiet in de eisen die de opleiding stelt om tot een positieve beoordeling van het resultaat te komen.” Dat in bepaalde gevallen het harde bewijs van fraude niet geleverd kan worden, betekent niet er geen ruimte is voor een andere maatregelen: het ongeldig verklaren van een toets. Zodra de examencommissie heeft geconcludeerd dat het bewijs van fraude niet geleverd kan worden, kan de zaak terugverwezen worden naar de examiner die vervolgens in goed overleg met het opleidingsmanagement tot ongeldigverklaring kan overgaan. Vanzelfsprekend kan in voorkomende gevallen besloten worden tot een gesprek waarin de maatregel toegelicht wordt en de student – indien dit opportuun geacht wordt – gewaarschuwd kan worden voor de gevolgen van toekomstige door hem of haar (mede) veroorzaakte onregelmatigheden. Belangrijk te vermelden is hierbij dat er geen sprake kan zijn van frauduleus handelen “als het niet als zodanig kenbaar is”. Het dient dan ook altijd om een geschreven regel te gaan, wat echter omgekeerd ook weer niet wil zeggen dat alles wat bijvoorbeeld in een OER als fraude wordt bestempeld, ook als zodanig gekwalificeerd kan worden.

Chapter 3

Enquête data

Download hier:

- De enquête zoals die via qualtrics is voorgelegd aan de respondenten (PDF)
- De ruwe data van alle respondenten die met disseminatie ervan akkoord waren (csv)
- Alle documenten die examencommissies publiekelijk wilden delen (SURF-drive)
- Bekijk de data hier

3.1 Doel enquête

Het werk van de examencommissie is door de Corona-pandemie toegenomen en complexer geworden. De werkgroep wilde de belangrijkste knelpunten in kaart brengen en proberen om oplossingen aan te dragen die het examencommissies gemakkelijker maken om de uitdagingen het hoofd te bieden. Daarbij wil de werkgroep ook voorbeelden van mooie oplossingen verzamelen en naderhand delen. Respondenten konden desgewenst documenten uploaden.

3.2 Doelgroep

Er is voor gekozen om de voorzitters van alle examencommissies in het hbo en wo te benaderen. Zij hebben zich soms laten bijstaan door het ambtelijk secretariaat en/of commissies die via delegatie taken onder eindverantwoordelijkheid van de examencommissie uitvoeren. Deelname aan dit onderzoek was geheel vrijwillig. Er was tijdens het invullen van de enquête de mogelijkheid om vragen niet te beantwoorden en over te slaan.

3.3 Privacy

De antwoorden op de vragen in de vragenlijst zijn anoniem verzameld. Respondenten zijn erop gewezen dat het starten van de enquête wordt geïnterpreteerd als een indicatie van instemming om deel te nemen aan deze studie. Hiermee is echter op geen enkele manier afstand gedaan van wettelijke rechten en het ontheft de onderzoekers of de betrokken instellingen niet van hun wettelijke en professionele verantwoordelijkheden.

Voor het afnemen van de vragenlijst is gebruik gemaakt van het online platform Qualtrics. Dit platform voldoet aan de AVG/GDPR richtlijnen. Na afsluiten van de enquête zijn de gegevens verwijderd uit Qualtrics en samen met de gedeelde documenten worden opgeslagen op een SURF-drive waar alleen de werkgroep Toetsen op Afstand toegang toe heeft.

3.4 Resultaten onderzoek

De werkgroep Toetsen op Afstand is naar aanleiding van de enquête bezig met het initiëren van enkele handreikingen die hopelijk in een behoefte voorzien. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen ook gebruikt worden door instellingen om de toekomstige wijze van toetsing te optimaliseren. Enquête-antwoorden worden uitsluitend gepubliceerd, indien respondenten expliciet toestemming hebben gegeven voor het publiceren van hun antwoorden. Antwoorden zijn niet rechtstreeks herleidbaar naar specifieke instellingen. Waar dat relevant is, wordt in de samenvattingen per vraag aangegeven of er een verschil is tussen hbo en wo.

3.5 Respons

In totaal zijn er inzendingen ontvangen van 216 examencommissies. Binnen de periode waarin de enquête openstond, tekent zich de ontwikkeling af dat naarmate de tijd verstreek, respondenten meer vragen onbeantwoord hebben gelaten. Voor de meeste vragen zijn ruim 100 inhoudelijke reacties ontvangen.

3.6 Bekijk data